

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การประกอบอาชีพมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำรงชีวิตของบุคคล เพราะอาชีพเป็นแหล่งที่มาของรายได้ ซึ่งนับได้ว่าเป็นปัจจัยสำคัญของการดำรงชีวิตในการที่จะได้มาแห่งปัจจัยสี่อันเป็นความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ การประกอบอาชีพของบุคคลมีความเกี่ยวข้องกับสังคม เนื่องจากบุคคลในสังคมมีการติดต่อกัน ทำให้เกิดสัมพันธภาพระหว่างกัน นอกจากนี้การประกอบอาชีพยังส่งผลทางด้านจิตใจคือ ทำให้เกิดความรู้สึกพึงพอใจในการทำงาน มองเห็นคุณค่าและศักดิ์ศรีของตนเอง เกิดความภูมิใจในตนเอง การประกอบอาชีพทำให้บุคคลสามารถใช้ชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ จึงกล่าวได้ว่าการประกอบอาชีพนั้นนับเป็นการตอบสนองความต้องการด้านร่างกายจิตใจ และสังคมของบุคคล

การที่บุคคลจะเลือกอาชีพได้ถูกต้องเหมาะสมกับความถนัด ความสนใจ ค่านิยมและบุคลิกภาพนั้น นับว่าเป็นสิ่งที่กระทำได้ไม่ถนัดนัก จะต้องมีการวางแผนล่วงหน้าอย่างรอบคอบเพราะการประกอบอาชีพต้องมีการเตรียมตัว ซึ่งอาจใช้ระยะเวลาในการศึกษาเล่าเรียนและยังต้องพิจารณาถึงองค์ประกอบอื่นๆด้วย ดังนั้นบุคคลจึงควรให้ความสนใจในการที่จะประกอบอาชีพอย่างรอบคอบ เพื่อตัดสินใจเลือกอาชีพได้อย่างถูกต้องเหมาะสมกับตนเองมากที่สุด จากผลการสำรวจผู้มีงานทำและไม่มีงานทำแยกตามระดับการศึกษา ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2532 พบว่ามีประชากรที่อยู่ในวัยแรงงาน จำนวน 28,042,500 คน และเป็นผู้ไม่มีงานทำ 1,745,100 คน คิดเป็น 6.22 % ของประชากรที่อยู่ในวัยแรงงานทั้งหมด และเมื่อจำแนกตามระดับการศึกษาแล้วพบว่ามีประชากรที่สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาหรือเทียบเท่าจำนวน 3,152,900 คน และเป็นผู้ที่ไม่มีงานทำจำนวน 220,900 คน คิดเป็น 7.00% ของประชากรวัยแรงงานที่จบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า จากข้อมูลแสดงถึงผู้ไม่มีงานทำนั้นว่าเป็นสิ่งที่น่าเป็นห่วงอย่างยิ่ง ซึ่งจะมีผลโดยตรงต่อบุคคลและมีผลกระทบต่อประเทศชาติ (กรมแรงงาน, 2533) จากการสำรวจปัญหาการเลือกอาชีพของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในเขตการศึกษา 6

(อรวรรณ ประคองเวช, 2521) พบว่า สิ่งที่เป็นปัญหามากที่สุดของนักเรียนคือการขาดความรู้ เรื่อง อาชีพ จรินทร์ บุญชุ่ม (2525) ได้ศึกษาปัญหาการเลือกแผนการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 4 โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย พบว่า นักเรียนมีปัญหาด้านความรู้เรื่องอาชีพมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ ปัญหาด้านการรู้จักตนเอง เช่นเดียวกับที่ วัชรวิ ททรัพย์มี และจური วาทิกทินกร (2528) ได้สำรวจความต้องการความช่วยเหลือของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 ของโรงเรียนมัธยมศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่านักเรียนส่วนใหญ่ต้องการความช่วยเหลือในเรื่องการเรียนการวาง โครงการศึกษาต่อโดยเฉพาะนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ร้อยละ 80 ขึ้นไป มีความต้องการในระดับปานกลางถึงระดับสูงที่จะให้ช่วยเหลือในด้านการเรียนให้ดีขึ้น ด้านการศึกษาต่อและการเลือกอาชีพ

เพื่อให้การศึกษาสำหรับพลเมืองของประเทศได้บรรลุจุดมุ่งหมายในการพัฒนาคุณภาพของ คนให้เป็นผู้มีความสามารถในการดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างเป็นสุข มีโอกาสในการประกอบอาชีพ ที่ดีเหมาะสมกับตนเองและเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาต่างๆ เพิ่มมากขึ้นทางรัฐบาลจึงได้กำหนดนโยบาย การพัฒนาการศึกษาระดับมัธยมศึกษา ไว้ในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 7 พ.ศ. 2535-2539 ในเรื่องอาชีพไว้ดังนี้คือ เร่งรัดการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน ตลอดจนส่งเสริมการจัดการศึกษา เพื่ออาชีพทุกระดับและประเภทการศึกษาให้ผู้เรียนมีความรู้ความ สามารถที่จะประกอบอาชีพได้ด้วย (ศรีบังอร นาคะเสถียร, 2534: 43-52) อีกทั้งยังมีนโยบายที่จะขยายการศึกษาภาคบังคับต่อจากชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 อีก 3 ปี เพื่อเป็นการยกระดับความรู้ ของประชาชนให้สูงขึ้น ส่งเสริมให้ประชาชนได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต เพื่อให้สอดคล้องกับความจริงก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี และตอบสนองกับความต้องการด้าน เศรษฐกิจและสังคมของประเทศ การดำเนินการขยายการศึกษาภาคบังคับ 9 ปี นั้น กระทรวง ศึกษาธิการได้ดำเนินการโดยจัดเป็นโครงการนำร่องขยายการศึกษาภาคบังคับ ในโรงเรียนสังกัด สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติในแต่ละจังหวัดโดยเริ่มตั้งแต่ปีการศึกษา 2533 มีโรงเรียนในระยะเริ่มต้นโครงการ จำนวน 119 โรงเรียน และจะขยายเพิ่มขึ้นในปีการศึกษา ต่อๆไป ทางกระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดให้โรงเรียนในโครงการดังกล่าว ใช้หลักสูตรมัธยม ศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุงพ.ศ. 2533) เช่นเดียวกับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นของ กรมสามัญศึกษา โดยจุดมุ่งหมายของหลักสูตรนั้น สรุปได้ว่า เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนพัฒนา คุณภาพชีวิตและการศึกษาต่อ ให้มีความรู้-ความสามารถเพียงพอที่จะประกอบอาชีพสามารถที่จะ

เลือกและตัดสินใจประกอบอาชีพได้ อีกทั้งยังมีนัยในการปรับปรุงงาน ตนเองและสังคม เสริมสร้างและครองชีวิตโดยคำนึงถึงประโยชน์ต่อสังคม เมื่อพิจารณาโครงสร้างหลักสูตรชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) แล้วจะเห็นว่าเปิดโอกาสให้นักเรียนเลือกเรียนได้หลากหลายตามความสามารถความถนัดหรือความสนใจของผู้เรียนโดยกำหนด ให้ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 3 เรียนวิชาบังคับ 57 หน่วยการเรียนรู้และให้เลือกเรียนในวิชาเลือกเสรีอีก 33 หน่วยการเรียนรู้ ซึ่งในวิชาเลือกเสรีนั้น จะต้องเลือกเรียนตั้งแต่ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 10 หน่วยการเรียนรู้ และในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 - 3 จำนวน 10 และ 13 หน่วยการเรียนรู้ตามลำดับ กลุ่มวิชาเลือกเสรีที่หลักสูตรกำหนดให้นักเรียนเลือกเรียนนั้น มีอยู่ 5 กลุ่มการเรียนรู้ด้วยกัน คือ กลุ่มวิชาภาษา กลุ่มวิชาวิทยาศาสตร์ - คณิตศาสตร์ กลุ่มวิชาสังคม กลุ่มวิชาพัฒนาบุคลิกภาพ และกลุ่มวิชาการงานและอาชีพ โดยเฉพาะในกลุ่มวิชาการงานและอาชีพนั้น นักเรียนยังสามารถที่จะเลือกเรียนอาชีพต่าง ๆ ตามที่สนใจได้อีก (ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความพร้อมของทางโรงเรียนที่จะจัดให้ได้ด้วย) และจัดให้มีกิจกรรมแนะแนวขึ้นในทุกระดับชั้น 1 คาบต่อสัปดาห์ เพื่อให้นักเรียนได้พิจารณาตนเองถึงความถนัด ความสนใจ ค่านิยม และเน้นให้นักเรียนได้ฝึกฝนทักษะทางอาชีพ รวมทั้งการจัดการเพื่อสามารถนำความรู้ไปใช้ในการประกอบอาชีพได้ตามควรแก่วัย (กรมวิชาการ, 2535; พิชัย งามทวี, 2535:3) ซึ่งในแผนพัฒนางานแนะแนว กระทรวงศึกษาธิการระยะที่ 1 พ.ศ. 2535 - 2539 ได้กำหนดนโยบายพัฒนางานแนะแนวไว้โดยเฉพาะ ซึ่งมีใจความสรุปได้ว่า จะดำเนินการทุกวิถีทางที่จะช่วยให้เด็ก และเยาวชนทุกระดับการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียน รวมทั้งผู้ปกครองและประชาชนโดยทั่วไปได้รับประโยชน์จากการดำเนินงานแนะแนวของหน่วยงานต่าง ๆ ในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ และหน่วยงานอื่น ๆ ทั้งรัฐบาลและเอกชนที่เกี่ยวข้องโดยมีจุดมุ่งหมาย เพื่อให้เด็กและเยาวชนรู้จักและเข้าใจตนเองอย่างลึกซึ้งทุกด้านรู้จักโลกทางการศึกษา โลกของงานอาชีพและสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างดี ใช้ความสามารถที่มีอยู่ทำให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่นรู้จักช่วยตนเองรู้จักวางแผนชีวิตแก้ปัญหาต่างๆด้วยตนเองและปรับตัวอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับอาชีพนั้นได้จัดทำโครงการส่งเสริมงานแนะแนวอาชีพเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักตนเองรู้จักโลกของงานอาชีพและมีประสบการณ์งานอย่างจริงจัง เพื่อให้สามารถเข้าสู่โลกอาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพ (มะเคื้อ เสมา, บรรณาธิการ 2534: 52-76) จะเห็นได้ว่าจากแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 7 พ.ศ. 2535-2539 นโยบายขยายการศึกษาภาคบังคับ แผนพัฒนางานแนะแนวกระทรวงศึกษาธิการระยะที่ 1 พ.ศ. 2535-2539

และโครงสร้างหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ.2521 (ฉบับปรับปรุง 2533) ต่างก็มีความสอดคล้องกันในด้านนโยบาย และจุดมุ่งหมายในเรื่องงานอาชีพที่จะให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับตนเอง โลกของงานอาชีพ สามารถที่จะเลือกอาชีพและประกอบอาชีพได้อย่างเหมาะสม จากข้อกำหนดของหลักสูตรทำให้นักเรียนในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 และชั้นอื่น ๆ ต้องมีการตัดสินใจเลือกเรียนในกลุ่มวิชาต่าง ๆ นั้น ถือได้ว่าเป็นพื้นฐานสำคัญของการเตรียมตัวเข้าสู่อาชีพหรือการศึกษาต่อ ซึ่งผู้เรียนควรจะมี ความเข้าใจตนเอง มีความรู้หรือข้อมูลทางอาชีพ หรือข้อมูลในการศึกษาต่ออย่างถูกต้อง แต่ในขณะเดียวกันก็ยังมีนักเรียนอีกเป็นจำนวนมากไม่ทราบว่าจะเรียนอะไร หรือเรียนอะไรจึงจะเหมาะกับตนและบางคนก็เลือกเรียนตามเพื่อนโดยไม่ได้อิงพิจารณาถึงความเหมาะสมกับตนเอง ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาในการตัดสินใจเลือกเรียนหรือประกอบอาชีพ จากการศึกษางานวิจัยพบว่า เด็กนักเรียนส่วนมากเมื่อมีปัญหาคับข้องใจจะปรึกษากับเพื่อนมากที่สุด แต่ในสภาพความเป็นจริงบริการการปรึกษาด้านอาชีพยังเป็นบริการที่นักเรียนต้องการเสมอ และหากผู้ให้บริการปรึกษา ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการปรึกษาด้านนี้ จัดการปรึกษาให้เป็นระบบ และมีขั้นตอนยังประโยชน์ต่อการนำไปใช้อย่างเพียงพอ การให้การปรึกษาด้านอาชีพในโรงเรียนก็จะมีคุณค่าต่อเด็กอย่างยิ่ง โดยเฉพาะงานแนะแนวในโรงเรียนการให้การปรึกษาทางอาชีพนับว่าเป็นบริการที่สำคัญบริการหนึ่ง เพราะปัจจุบันนี้ความต้องการด้านเศรษฐกิจและอาชีพของประเทศได้เปลี่ยนแปลงและพัฒนาไปอย่างกว้างขวางมีผลให้โอกาสการทำงานของบุคคลมีมากขึ้น และมีอาชีพต่าง ๆ มากขึ้นกว่าเดิมทำให้เกิดปัญหาเลือกอาชีพ เช่น การเลือกอาชีพที่ไม่เหมาะสมกับตน ความต้องการข้อสนเทศเกี่ยวกับอาชีพเพิ่มมากขึ้น เป็นต้น ดังนั้นการที่ โรงเรียนจะจัดบริการให้การปรึกษาทางอาชีพแก่นักเรียนในโรงเรียน จึงเป็นสิ่งจำเป็นเพราะจะช่วยให้นักเรียนได้สำรวจตนเอง เพื่อที่จะเลือกอาชีพได้อย่างเหมาะสมและเตรียมตัวให้พร้อมเพื่อการประกอบอาชีพต่อไป

การช่วยเหลือนักเรียนด้านอาชีพมีหลายวิธีด้วยกัน เช่น โปรแกรมการให้ข้อสนเทศทางอาชีพด้วยคอมพิวเตอร์ (Pyle, 1977 : 4143-A-4144-A) โปรแกรมการตัดสินใจที่มีต่อวุฒิภาวะทางอาชีพ (Laskin, 1980: 4413-A) การให้คู่มือการสอนกิจกรรมแนะแนวอาชีพ (ปทุมมาศ พูนเกษม, 2529) การแนะแนวอาชีพแบบกลุ่มย่อย (อรุณี ชาญด้วยกิจ, 2529) การปรึกษาด้านอาชีพเป็นรายบุคคล (เกษนิษฐ์ สิมหาศาล, 2531) เป็นต้น การปรึกษาเชิงจิตวิทยาแบบกลุ่มนั้นก็ เป็นอีกวิธีหนึ่งที่สามารถช่วยให้นักเรียนมีการปรับปรุงตนเองสำรวจและเข้าใจตนเองโดยมีผู้นำกลุ่มเป็นผู้

ผู้อาวุโวยให้กระบวนการกลุ่มดำเนินไปด้วยความราบรื่น สมาชิกมีบทบาทเป็นผู้ช่วยเหลือสนับสนุนให้กำลังใจซึ่งกันและกัน ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นภายในกลุ่มจะเป็นบรรยากาศที่อบอุ่นไว้วางใจ เข้าใจและยอมรับ สมาชิกในกลุ่มจะมีการตรวจสอบตนเองและหาทางเลือกวิธีการตัดสินใจในการแก้ปัญหาที่ดีที่สุดด้วยตัวของเขาเอง การที่สมาชิกได้ข้อมูลย้อนกลับ (Feed back) ซึ่งกันและกัน จะช่วยทำให้บุคคลก้าวไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมใหม่ตามที่เขาปรารถนา (Trotzer, 1977: 51) ในเรื่องการปรึกษาแบบกลุ่มนี้ วัชรวิ ทรัพย์มี (2531: 107-108) ได้ให้ความเห็นสรุปได้ว่าการปรึกษาแบบกลุ่มนั้นเหมาะกับวัยรุ่นมาก เพราะวิธีการปรึกษาเป็นกลุ่มตรงกับความต้องการและธรรมชาติของเด็กวัยนี้ การปรึกษาแบบกลุ่มสนองความต้องการของเด็กวัยนี้ได้เป็นอย่างดี บรรยากาศในการปรึกษาเป็นกลุ่มจะมีการยอมรับซึ่งกันและกัน ทำให้เด็กกล้าแสดงความรู้สึกแสดงความคิดเห็น พูดถึงข้อดีข้อบกพร่องของแต่ละคนหรืออภิปรายถึงเหตุที่ทำให้ไม่ประสบความสำเร็จ และทำอย่างไรจึงจะจัดข้อบกพร่องต่าง ๆ ได้ เด็กจะกล้าพูดกล้าถามในสิ่งที่สนใจทำให้ได้ข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับตนเองและสิ่งแวดล้อม เด็กจะมีความรู้สึกว่าคุณอื่นก็มีปัญหา เช่นเดียวกับตนหรือบางคนก็มีมากกว่า การยอมรับและเข้าใจกันของสมาชิกในกลุ่มจะทำให้แต่ละคนมีกำลังใจที่จะเผชิญและแก้ปัญหา

จากที่กล่าวมาแล้ว ผู้วิจัยเห็นว่า เป็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสร้างความพร้อมในการเข้าสู่อาชีพให้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โดยเฉพาะนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เนื่องจากนักเรียนในชั้นนี้เริ่มมีการเลือกเรียนในกลุ่มวิชาต่าง ๆ และในการตัดสินใจเลือกเรียนกลุ่มวิชาต่าง ๆ นั้น ถือได้ว่าเป็นส่วนสำคัญสำหรับแนวทางการศึกษาต่อหรือการประกอบอาชีพในอนาคต ถ้านักเรียนไม่เข้าใจตนเอง ไม่มีความรู้หรือข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษาหรืออาชีพอย่างถูกต้อง อาจจะทำให้เกิดความผิดพลาดในการตัดสินใจ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อการศึกษาหรือการประกอบอาชีพได้ ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความประสงค์ที่จะนำเอาการปรึกษาเชิงจิตวิทยาทางอาชีพแบบกลุ่มมาทดลองใช้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เพื่อให้ให้นักเรียนเกิดการตระหนักรู้ในอาชีพเพิ่มขึ้น ซึ่งจะช่วยให้เด็กเข้าใจตนเอง รู้จักโลกของงานและสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการเลือกอาชีพอย่างถูกต้อง และเป็นการช่วยเตรียมความพร้อมในการเลือกอาชีพ และวางแผนการเรียนในการเตรียมตัวเข้าสู่อาชีพอย่างเหมาะสมก่อนที่นักเรียนจะไปเรียนชั้นที่สูงขึ้นต่อไป

แนวคิดทฤษฎีพื้นฐาน

การตระหนักรู้ในอาชีพ (Career Awareness)

การตระหนักรู้ในอาชีพ นับว่าเป็นขั้นตอนสำคัญของพัฒนาการทางอาชีพซึ่งได้มีผู้กล่าวไว้ดังนี้คือ

ทอมสัน (Thompson, 1973: 203) กล่าวถึงการตระหนักรู้ในอาชีพว่า เป็นกระบวนการพัฒนาการทางอาชีพซึ่งจะนำไปสู่แนวทางการตัดสินใจเลือกอาชีพ โดยเด็กจะรับรู้ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบ ๆ ตัวเขา ตลอดจนรับรู้ว่ามีวันหนึ่งเขาจะต้องตัดสินใจเลือกอาชีพ การทำงานในอนาคตจะเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตเขา การตระหนักรู้ในอาชีพนี้อาจได้จากผู้ปกครอง กลุ่มเพื่อน ครู หรือชุมชนรอบตัวเขา

โบริลินและกายเบอร์ (Brolin and Gysbers, 1979: 260) กล่าวถึง การตระหนักรู้ในอาชีพว่า เป็นช่วงสำคัญของพัฒนาการทางอาชีพ ซึ่งจำเป็นต้องช่วยส่งเสริมให้เด็กได้รู้จักตนเอง ได้พัฒนาความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง ได้พัฒนาทัศนคติที่ดีในเรื่องอาชีพ เริ่มที่จะมองเห็นคุณสมบัติของตนเองในการทำงาน ให้ความรู้ความแตกต่างและข้อกำหนดในงานแต่ละชนิด และ ได้รู้ถึงคุณสมบัติที่จำเป็น เพื่อความสำเร็จในการทำงาน

ไอแซคสัน (Isaacson, 1986: 21) กล่าวว่า ขั้นตอนของพัฒนาการด้านอาชีพ บุคคลจะมีการพัฒนาโดยผ่านขั้นตอน 5 ขั้นตอนคือ การตระหนักรู้ (Awareness) การสำรวจ (Exploration) การตัดสินใจ (Decision Making) การเตรียมตัว (Preparation) และการทำงาน (Employment) อีกทั้งอธิบายว่า การตระหนักรู้ (Awareness) เป็นขั้นตอนที่บุคคลเริ่มต้น รับรู้ตามความเป็นจริงว่ามีอาชีพหลายอาชีพที่ต่างกันอย่างสิ้นเชิงกันอาชีพนั้น ๆ จะส่งผลกับเขาอย่างไรในอนาคตรับรู้ถึงโอกาสที่จะเข้าสู่อาชีพนั้น ความเข้าใจตนเองเป็นสิ่งสำคัญในขั้นตอนนี้คือ บุคคลจะเริ่มตรวจสอบความคล้ายคลึงหรือความแตกต่างในด้านความสามารถ ความสนใจ แรงจูงใจ และเป้าหมายระหว่างตนเองกับผู้อื่น

เอ็ดวิน และสแตนเลย์ (Edwin and Stanley, 1979) กล่าวถึงการตระหนักรู้ในอาชีพว่าเป็นพัฒนาการทางอาชีพ ที่แสดงถึงการรับรู้ของบุคคลที่สัมพันธ์กับงาน โดยตระหนักรู้ว่างานมีความสัมพันธ์กับชีวิต ตระหนักรู้ว่าคนเราต้องประกอบอาชีพ เป็นการที่บุคคลเริ่มมีความคิด

ความเข้าใจเกี่ยวกับอาชีพ มีการพัฒนาความรู้ ความคิด ความสนใจ ทักษะ และค่านิยมต่ออาชีพต่าง ๆ

เคอร์รี่ (Currie, 1975) กล่าวถึง การตระหนักรู้ในอาชีพว่าเป็นขั้นตอนของพัฒนาการด้านอาชีพที่แสดงถึง การรับรู้ของบุคคลที่สัมพันธ์กับโลกของงาน ประสบการณ์ในชีวิตจะเป็นสิ่งที่ทำให้บุคคลเกิดการรับรู้เกี่ยวกับตนเองหรืออัตมรณทัศน์ และเกิดการรับรู้เกี่ยวกับอาชีพ แล้วเกิดการผสมผสานระหว่างอัตมรณทัศน์กับการรับรู้เกี่ยวกับอาชีพ บุคคลจะตระหนักรู้ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับตนเองและงานอาชีพใน 7 ด้าน คือ

1. สังคม เศรษฐกิจ จะตระหนักรู้ถึงความสำคัญของอาชีพ ที่มีผลต่อเศรษฐกิจและการดำเนินชีวิตในสังคม
2. ครอบครัว จะตระหนักรู้ถึงความสัมพันธ์ ระหว่างตนเองกับบุคคลในครอบครัวและงานที่คนในครอบครัวทำ จะช่วยให้ได้เรียนรู้ในเรื่องงานอาชีพ
3. ชุมชน-สิ่งแวดล้อม จะตระหนักรู้ถึงความสัมพันธ์ระหว่าง ตนเองกับบุคคลในชุมชนงานต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนและสิ่งแวดล้อมจะช่วยให้ได้เรียนรู้ในเรื่องงานอาชีพ
4. การศึกษา จะตระหนักรู้ถึงความสำคัญของการศึกษา การได้รับความรู้เพิ่มเติม การฝึกฝนทักษะในงานอาชีพ ที่มีต่อโอกาสและความก้าวหน้า ในการประกอบอาชีพ
5. เพศ จะตระหนักรู้ถึง ความสัมพันธ์ระหว่างเพศกับความเหมาะสมในการประกอบอาชีพ
6. สภาพร่างกาย จะตระหนักรู้ถึงบุคลิกลักษณะรูปร่าง สมรรถภาพทางกายและสภาพทางร่างกาย ที่เหมาะสมกับงานอาชีพ
7. เชื้อชาติ-สัญชาติ จะตระหนักรู้ถึงความแตกต่าง ในด้านเชื้อชาติ-สัญชาติ ที่มีต่อโอกาสและความเหมาะสมกับงานอาชีพ

จากที่กล่าวมา สรุปได้ว่า การตระหนักรู้ในอาชีพเป็นขั้นตอนของพัฒนาการทางด้านอาชีพ ซึ่งแสดงถึงการรับรู้ของบุคคลที่สัมพันธ์กับโลกของงานโดยบุคคลจะมีการรับรู้เกี่ยวกับตนเอง มีการรับรู้เกี่ยวกับงานอาชีพ บทบาท หรือความสำคัญของอาชีพที่มีต่อตนเองและสังคม ในลักษณะของแนวคิดที่กว้าง ๆ

ทฤษฎีที่กล่าวถึงกระบวนการพัฒนาการด้านอาชีพของบุคคล โดยเน้นถึงบทบาทของการรับรู้และอัตมรณทัศน์ที่มีต่อการเลือกอาชีพ ได้แก่ ทฤษฎีพัฒนาการด้านอาชีพของซูบเปอร์

ทฤษฎีพัฒนาการด้านอาชีพของซูเปอร์ (Super's Theory of Vocational Development)

ซูเปอร์ (Super, 1953 cited by Tolbert, 1974: 31-34 ; พรรณราย
 ทรัพย์ะประภา, 2531: 30-32) ได้ศึกษาและเสนอแนะทฤษฎีพัฒนาการทางอาชีพที่มีหลักการดังนี้

1. บุคคลมีความแตกต่างกันในความสามารถ ความสนใจ และบุคลิกภาพ
2. จากพื้นฐานความแตกต่างกันดังกล่าวนี้เอง ทำให้บุคคลมีคุณสมบัติเหมาะสมกับอาชีพแต่ละอย่าง
3. อาชีพแต่ละอาชีพต้องการคุณลักษณะของความสามารถ ความสนใจและบุคลิกในลักษณะกว้างพอที่บุคคลหนึ่งจะมีความเหมาะสมสำหรับหลายอาชีพ และอาชีพหนึ่งก็เหมาะสมสำหรับคนหลายประเภท
4. ความสนใจในอาชีพและความสามารถที่จะประกอบอาชีพ รวมทั้งสถานการณ์ที่บุคคลดำรงชีวิตอยู่ และอัตมโนทัศน์ของเขาเหล่านั้น จะเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาและประสบการณ์ ถึงแม้ว่าอัตมโนทัศน์จะค่อนข้างคงที่นับตั้งแต่วัยรุ่นตอนปลายจนวัยผู้ใหญ่ ทำให้การเลือกอาชีพและการปรับตัวเป็นกระบวนการที่ดำเนินไปตลอดชีวิต
5. กระบวนการนี้อาจสรุปได้ด้วยขั้นตอนของชีวิตดังต่อไปนี้คือ **ขั้นเจริญงอกงาม** **ขั้นสำรวจ** **ขั้นวางรากฐาน** **ขั้นการสร้างความมั่นคง** และ **ขั้นเสื่อมถอย**
6. แบบแผนของงานอาชีพ (Career Pattern) ขึ้นอยู่กับสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของบิดามารดา ความสามารถทางสติปัญญา บุคลิกลักษณะและโอกาสที่บุคคลได้รับซึ่งแบบแผนของงานอาชีพนั้นได้แก่ ตำแหน่งหน้าที่ ประสบการณ์ ระยะเวลาในการทดลองปฏิบัติงานและทำงานประจำ
7. การพัฒนาอาชีพควรได้รับการแนะแนวทางการเลือกอาชีพในแต่ละช่วง ส่วนหนึ่งโดยการพัฒนาความสามารถ ความสนใจ และอีกส่วนหนึ่งคือการช่วยให้บุคคลรู้จักตนเองโดยการใช้การทดสอบและพัฒนาความรู้สึกนึกคิดต่อบุคคลที่มีต่อตนเอง
8. กระบวนการพัฒนาการทางอาชีพเป็นการพัฒนาอัตมโนทัศน์ของตนเองซึ่งเป็นผลจากการผสมผสานของความสามารถ ความถนัดของบุคคล โอกาสที่จะแสดงบทบาทและประเมินบทบาทเกี่ยวกับงานอาชีพเป็นที่ยอมรับของบุคคลอื่น ๆ ความพอใจในงานอาชีพจะเกิดขึ้นจากการพัฒนาอัตมโนทัศน์ของตน

9. การพัฒนาอาชีพเป็นกระบวนการผสมผสานระหว่างบุคคลและองค์ประกอบด้านสังคม ระหว่างความเข้าใจที่มีต่อตนเองและข้อเท็จจริง ทั้งนี้ประสบการณ์การเรียนรู้จากสังคมจะเป็นส่วนช่วยในการประเมินผลและการทดลองวางแผนเกี่ยวกับการเลือกงานอาชีพ ทำให้เกิดความเข้าใจตนเอง เช่น รู้จักความสนใจ ความถนัดและความสามารถของตนเอง

10. ความพึงพอใจในงานและชีวิต ขึ้นอยู่กับการที่บุคคลได้เลือกประเภทงานอาชีพและสภาพการทำงานเหมาะสมกับความสามารถ ความสนใจ บุคลิกลักษณะและค่านิยมตามที่บุคคลนั้นหวังไว้

ซูเปอร์ ได้อธิบายกระบวนการพัฒนาการด้านอาชีพไว้ ดังต่อไปนี้ (วัชร ทรัพย์มี, 2521:28)

1. ช่วงเวลาของการพัฒนาความรู้สึกนึกคิดที่มีต่อตนเอง การพัฒนาความสามารถและความสนใจ (Growth Stage) ซึ่งพัฒนาการดังกล่าวมีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาความคิดในเรื่องอาชีพ ระยะนี้อยู่ในช่วง 14 ปีแรกของชีวิต แบ่งออกเป็น 4 ระยะดังนี้คือ

1.1 ระยะที่เด็กยังไม่สนใจเลือกอาชีพ (Prevocational Substage) ระยะนี้อยู่ในช่วง 3 ปีแรกของชีวิต

1.2 ระยะที่เด็กคิดถึงเรื่องอาชีพ แต่เป็นลักษณะความเพ้อฝัน (Fantasy Substage) ระยะนี้อยู่ในช่วง 4-10 ปี

1.3 ระยะที่เด็กพิจารณาความสนใจของตนในอาชีพต่าง ๆ (Interest Substage) ระยะนี้อยู่ในช่วง 11-12 ปี

1.4 ระยะที่เด็กพิจารณาความสามารถในการประกอบอาชีพต่าง ๆ (Capacity Substage) ระยะนี้อยู่ในช่วง 13-14 ปี

2. ช่วงเวลาของการสำรวจตนเอง สำรวจอาชีพ เริ่มมีประสบการณ์จากการทำงานและการทำกิจกรรมต่างๆ (Exploration Stage) เป็นช่วงที่บุคคลตระหนักว่าอาชีพเป็นสิ่งที่สำคัญในชีวิตช่วงนี้ บุคคลมีอายุ 15-24 ปี แบ่งออกเป็น 3 ระยะคือ

2.1 ระยะที่บุคคลเริ่มพิจารณาเลือกอาชีพ โดยยังไม่ได้ตัดสินใจแน่นอน (Tentative Substage) ซึ่งพิจารณาจากความต้องการ ความสนใจ ค่านิยม ความสามารถและโอกาสในการได้ทำงานระยะนี้บุคคลมีอายุระหว่าง 15-17 ปี

2.2 ระยะหัวเลี้ยวหัวต่อของพัฒนาการด้านอาชีพ (Transition Substage) ระยะนี้บุคคลจะพิจารณาเลือกอาชีพจากสภาพความเป็นจริงมากขึ้น เช่นพิจารณาจากลักษณะของตนเองลักษณะงานตลอดจนโอกาสที่จะได้งานทำ เป็นช่วงที่บุคคลจะได้มีประสบการณ์ในการฝึกอาชีพหรืออยู่ระหว่างการศึกษาศึกษาเพื่อเป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพ ระหว่างนี้เป็นช่วงที่บุคคลมีอายุระหว่าง 18 -21 ปี

2.3 ระยะทดลองปฏิบัติงาน (Trial Substage) ซึ่งจะเป็นการได้ประเมินความถนัด ความสามารถและความเหมาะสมต่าง ๆ

3. ระยะที่บุคคลเริ่มประกอบอาชีพที่ถาวร (Establishment Stage) แต่ในช่วงต้น ๆ ของระยะนี้อาจมีการทดลองงานหรือเปลี่ยนงานได้ ถ้างานนั้นไม่เหมาะสมหรือไม่เป็นที่พอใจโดยมากถ้าเป็นงานระดับวิชาชีพ อาจไม่มีการทดลองหรือเปลี่ยนงาน ช่วงนี้เป็นระยะที่บุคคลมีอายุระหว่าง 25-44 ปี ซึ่งแบ่งเป็นระยะย่อยได้ 2 ระยะคือ

3.1 ระยะที่บุคคลลงมือประกอบอาชีพที่ได้เลือกสรรแล้ว แต่อาจมีการเปลี่ยนแปลงงานถ้างานไม่เหมาะสมหรือไม่เป็นที่พอใจ (Trial Substage) สำหรับบางรายอาจไม่มีขั้นนี้คือประกอบอาชีพที่ถาวรและไม่มีการเปลี่ยนงาน ระยะนี้เป็นระยะที่บุคคลมีอายุประมาณ 25-30 ปี

3.2 ระยะที่บุคคลลงมือประกอบอาชีพอย่างถาวร (Stabilization Substage) ระยะนี้เป็นช่วงที่บุคคลมีอายุระหว่าง 31-44 ปี

4. ระยะที่บุคคลมีความมั่นคงในการประกอบอาชีพ (Maintenance Stage) ในระยะนี้บุคคลจะดำเนินการประกอบอาชีพที่เลือกแล้ว และสร้างความก้าวหน้าและความมั่นคงในการประกอบอาชีพ ระยะนี้บุคคลจะมีอายุประมาณ 45-65 ปี

5. ระยะที่ประสิทธิภาพในการประกอบอาชีพของบุคคลจะลดลงเนื่องจากความชรา (Decline Stage) ระยะนี้นับตั้งแต่บุคคลมีอายุประมาณ 65 ปีเป็นต้นไป ซึ่งแบ่งได้เป็น 2 ระยะย่อยดังนี้คือ

5.1 ช่วงที่บุคคลเริ่มลดประสิทธิภาพในการประกอบอาชีพ (Deceleration) ช่วงนี้เป็น ระยะที่บุคคลมีอายุประมาณ 65-70 ปี

5.2 ช่วงที่บุคคลเลิกประกอบอาชีพวัยสิ้นเชิง (Retirement) ระยะนี้จะเป็น ช่วงที่บุคคลจะใช้ชีวิตในวันบั้นปลายด้วยการพักผ่อน อดอยากประกอบอาชีพใด ๆ เลย

ซูเปอร์ ได้อธิบายถึงอัตมรันทันที่มีต่อการเลือกอาชีพว่า การเลือกอาชีพเป็นสิ่งที่ทุกคนคิดคำนึงและตั้งจุดมุ่งหมายไว้ ความมุ่งหมายในการประกอบอาชีพของบุคคลคือการดำรงชีพและตอบสนองความต้องการต่าง ๆ เช่น ความต้องการการยอมรับ ความเป็นอิสระ ฯลฯ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จะมีผลต่ออัตมรันทันของตนเอง เขาก็จะมีอัตมรันทันเกี่ยวกับตนเองและรับรู้ว่าตนเองเป็นคนแบบใดจากประสบการณ์ที่ผ่านมา บุคคลจะแสดงออกถึงความเป็นตัวของเขาเองตามการรับรู้ซึ่งจะมีผลต่อการเลือกอาชีพ

นอกจากทฤษฎีพัฒนาการด้านอาชีพที่กล่าวมาแล้วทฤษฎีที่มีความสำคัญ และเกี่ยวข้องกับ การตระหนักรู้ในอาชีพอีกทฤษฎีหนึ่งคือ ทฤษฎีวิเคราะห์ลักษณะและองค์ประกอบของบุคคล (Traits and Factor Theory) ทฤษฎีนี้มีหลักการว่าบุคคลใช้ชีวิตารณญาณตัดสินใจเลือกอาชีพโดยอาศัย หลักการวิเคราะห์ตนเองและวิเคราะห์อาชีพประกอบกัน ทฤษฎีนี้มีรากฐานจากจิตวิทยาความแตกต่างระหว่างบุคคล (Psychology of Individual Differences) และจิตวิทยาประยุกต์ (Applied Psychology) โดยมีหลักการว่าบุคคลประกอบด้วยลักษณะหลายประการเช่นความสามารถ ความถนัด ความสนใจ บุคลิกลักษณะซึ่งสำรวจและวัดได้ด้วยแบบทดสอบทางจิตวิทยา หรือแบบสำรวจ ตลอดจนใช้การสังเกตหรือการสัมภาษณ์ ทฤษฎีนี้ยังเน้นว่า บุคคลเลือกอาชีพโดยพิจารณาลักษณะของอาชีพประกอบการพิจารณาตนเอง เป็นต้นว่าการพิจารณาลักษณะอาชีพ ความต้องการของตลาดแรงงาน เวลาและทุนทรัพย์ที่ใช้ในการเตรียมตัวประกอบอาชีพ ทฤษฎีนี้มีความเชื่อว่าการเลือกอาชีพของบุคคลไม่ใช่การลองผิดลองถูก แต่ต้องใช้ความคิดพินิจพิเคราะห์เป็นอย่างดี

ทฤษฎีวิเคราะห์ลักษณะและองค์ประกอบของบุคคลมีหลักการเลือกอาชีพดังนี้

1. การวิเคราะห์ตนเอง โดยบุคคลจะวิเคราะห์คุณสมบัติต่าง ๆ และองค์ประกอบตนเอง เป็นต้นว่าความสามารถ ความสนใจ ความถนัด บุคลิกภาพ ฐานะเศรษฐกิจ สภาพต่างๆ ในครอบครัว

2. การวิเคราะห์อาชีพ โดยบุคคลจะแสวงหาความรู้ต่าง ๆ เกี่ยวกับอาชีพ เป็นต้นว่า ความรู้ เกี่ยวกับลักษณะของอาชีพ ความต้องการของตลาดแรงงานเกี่ยวกับอาชีพต่าง ๆ เวลา และทุนทรัพย์ที่ใช้ในการเตรียมตัวประกอบอาชีพ รายได้ ความมั่นคงและโอกาสก้าวหน้าในอาชีพต่างๆ

3. การวิจัยการตัดสินใจเลือกอาชีพ โดยอาศัยหลักการวิเคราะห์ตนเอง และวิเคราะห์อาชีพประกอบกัน (วัชร ทรัพย์มี, 2521: 14)

จากทฤษฎีนี้กล่าวได้ว่า การเลือกอาชีพของบุคคลเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบหลายอย่าง และองค์ประกอบที่สำคัญซึ่งมีอิทธิพลต่อการเลือกอาชีพซึ่งมีผู้ได้ศึกษาไว้ดังนี้คือ

สังคมเศรษฐกิจ

ไครกส์ (Crites, 1960 อ้างถึงใน พรรณราย ทรัพย์ะประภา, 2531: 92) กล่าวถึง ความสำคัญของสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีต่อพัฒนาการทางอาชีพไว้ว่า ภายในสังคมวัฒนธรรมหนึ่ง ๆ นั้นยังมีวัฒนธรรมย่อย ๆ อีกหลายอย่างซึ่งมีส่วนสัมพันธ์กับการตัดสินใจทางอาชีพ วัฒนธรรมย่อยที่มีความสำคัญที่สุดได้แก่ ระดับชั้นทางสังคมที่บุคคลนั้นเป็นสมาชิกอยู่ ครอบคลุมทั่วไปแล้วบุคคลเรียนรู้ว่างานบางอย่างได้รับการยอมรับทางสังคมหรือเป็นที่ต้องการในสังคมมากกว่างานอีกหลาย ๆ อย่าง ถ้าบุคคลอาศัยอยู่ในบริเวณบ้านใหม่ ๆ หลังใหญ่ ๆ ที่มีห้องนอนสามห้องหรือมากกว่า ถ้าบิดาของบุคคลนั้นสวมชุดสากลออกไปทำงานทุกวันและมีรถยนต์คันใหม่รุ่นล่าสุดไว้ ก็เป็นที่แน่นอนว่าบุคคลผู้นั้น ย่อมมีทัศนคติว่าอาชีพที่แต่งตัวรัก ๆ และใช้สมอย่อมดีกว่าอาชีพที่แต่งกายสกปรกและใช้มือทำ

อรชร ทองสุกดี (2534: 114) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกอาชีพของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนสาธิตมัธยมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พบว่า นักเรียนเลือกอาชีพที่มีรายได้สูงและมีเกียรติมาสู่ตนเองและครอบครัวเพื่อยกระดับฐานะของตนเอง

ด้านครอบครัว

ครอบครัวมีอิทธิพลต่อการเลือกอาชีพของบุคคลโดยลูกบางคนจะเลือกอาชีพตามพ่อแม่และสถานะเศรษฐกิจทางสังคมของครอบครัว จะมีอิทธิพลต่อการเลือกอาชีพของเด็ก ลอเรนซ์ ลิปเซทท์ (Laurance Lipsett, 1962 อ้างถึงใน วัชร ทรัพย์มี, 2521: 16) ได้ทำการวิจัยพบว่าเด็กจากครอบครัวที่มีฐานะเศรษฐกิจสังคมระดับกลางจะเลือกอาชีพระดับสูงกว่าพ่อแม่ เด็กจากครอบครัวที่มีรายได้สูงตั้งใจเรียนต่อระดับอุดมศึกษาและเลือกอาชีพระดับวิชาชีพ แต่เด็กจากครอบครัวที่มีรายได้ต่ำจะเลือกอาชีพที่ใช้ทักษะหรือความชำนาญ ไม่มีลักษณะงานที่ซับซ้อน จะเห็น

ได้ว่า ได้จากครอบครัวที่มีรายได้ต่ำ ไม่กล้าตั้งระดับความหวังไว้สูงในการเลือกอาชีพ

กฤษณา วงษาสันต์ (2524:43) ศึกษาพบว่าฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวมีอิทธิพลต่อการเลือกแผนการเรียนของนักเรียนและ สุวิมล ดีลั่น(2526) ศึกษาพบว่านักเรียนที่มีรายได้ของครอบครัวต่างกันมีความคิดเห็นต่อการเลือกลักษณะของงานแตกต่างกัน

ชุมชนและสิ่งแวดล้อม

โครกส์ (Crites,1969 อ้างถึงใน พรณราย ทรัพย์ะประภา,2531: 105-106) กล่าวว่า ปัจจัยทางสภาพแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการทางอาชีพ และการเลือกอาชีพของบุคคลนั้น เริ่มตั้งแต่สภาพแวดล้อมที่ใกล้ตัวบุคคลที่สุด ซึ่งได้แก่ ครอบครัว โรงเรียน วัดหรือศาสนาของแต่ละคน ถัดออกมาก็ได้แก่กลุ่มเพื่อน เพื่อนบ้านใกล้เรือนเคียง หรือชุมชนและเชื้อชาติ

แซพเพลล์และคณะ (Shappell et al. 1971 อ้างถึงใน พรณราย ทรัพย์ะประภา,2531:109) กล่าวว่าเยาวชนในเมือง และในชนบทให้คำจำกัดความว่า "งานดี" แตกต่างกัน เยาวชนในเมือง ต้องการมีงานที่น่าตื่นเต้นและมีโอกาสเจริญก้าวหน้า มีการให้คำแนะนำหรือนิเทศอย่างใกล้ชิด ส่วนเยาวชนที่อยู่นอกเมืองออกไป (แถบชานเมือง) ต้องการมีงานที่เป็นอิสระจากการควบคุมดูแลอย่างใกล้ชิด

การศึกษา

อรชร ทองสุขดี (2534: 114) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกอาชีพของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนสาธิตมัธยมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พบว่า นักเรียนเลือกที่จะศึกษาสูงกว่าระดับปริญญาตรี เพราะให้ความสำคัญว่ายิ่งศึกษาสูง โอกาสที่จะได้ทำงานในตำแหน่งที่มีเกียรติสูงมาก ทางด้านความสามารถทางการศึกษาเป็นส่วนหนึ่งที่มีผลต่อการศึกษาต่อและการเลือกอาชีพในอนาคต

เพศ

อาชีพบางอย่างรับบุคคลเข้าทำงานตามที่ต้องการ ฉะนั้นเพศของบุคคลกับความเหมาะสมของงานจึงเป็นสิ่งสำคัญเช่น อาชีพทหาร ตำรวจ ส่วนใหญ่จะเป็นเพศชาย ในขณะที่อาชีพพยาบาล ผดุงครรภ์ เลขานุการ ส่วนใหญ่จะเป็นเพศหญิง อย่างไรก็ตามทั้งชายและหญิงก็มีโอกาสที่จะเลือก

อาชีพต่าง ๆ ได้ พอ ๆ กัน แต่ถ้าพิจารณาถึงความเหมาะสมกับงานบางอย่างหรือบางตำแหน่ง เรื่องเพศก็ยังคงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถานศึกษาบางแห่งกำหนดเพศเอาไว้ด้วย เพื่อความเหมาะสมและความคล่องตัวในการประกอบอาชีพ

สภาพร่างกาย

สุขภาพร่างกายเป็นพื้นฐานสำคัญในเบื้องต้นสำหรับการดำรงชีวิตและการประกอบภารกิจการในชีวิตประจำวัน จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องเสริมสร้างตนเองให้มีสุขภาพร่างกายที่สมบูรณ์ และมีสมรรถภาพที่ดี ซึ่งจะช่วยให้การประกอบกิจการงานใดๆ ได้ดีและมีประสิทธิภาพ ในเรื่องเป็นรูปร่างลักษณะของร่างกายนั้น สถานศึกษาหลายแห่งกำหนดคุณสมบัติเกี่ยวกับรูปร่างลักษณะของร่างกายเอาไว้ด้วย เช่น พยาบาลต้องมีความสูงไม่ต่ำกว่า 145-150 ซม. มีน้ำหนักไม่น้อยกว่า 40 กก. หรือด้านทหาร ตำรวจ พลศึกษา บำบัด จะต้องเป็นคนมีสุขภาพดี คือ มีร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง มีลักษณะสมชายและไม่พิการด้านสายตา เป็นต้น

การปรึกษาเชิงจิตวิทยาทางอาชีพแบบกลุ่ม (Group Career Counseling)

การปรึกษาเชิงจิตวิทยาทางอาชีพแบบกลุ่มมีลักษณะคล้ายกับการปรึกษาเชิงจิตวิทยาแบบกลุ่มทั่ว ๆ ไปแตกต่างกันเพียงการปรึกษาเชิงจิตวิทยาทางอาชีพแบบกลุ่มจะเน้นหนักในเรื่องของอาชีพไม่มุ่งเน้นประเด็นการแก้ปัญหาทางอารมณ์และบุคลิกภาพ สมาชิกกลุ่มจะได้รับการช่วยเหลือในการพัฒนาความเข้าใจตนเอง ความเข้าใจโลกของงานหรือแก้ปัญหาที่เกี่ยวกับอาชีพ

सानา ขจรศิลป์ (2529:108) กล่าวว่า การปรึกษาเชิงจิตวิทยาทางอาชีพแบบกลุ่มเป็นกิจกรรมของบุคคลหลายคนที่มีจุดมุ่งหมายเช่นเดียวกัน เช่น เพื่อพัฒนาตนเอง การเลือกอาชีพการวางแผนเพื่อการประกอบอาชีพหรือการแก้ปัญหาต่างๆในด้านอาชีพ กิจกรรมกลุ่มดังกล่าวทำให้สมาชิกของกลุ่มมีโอกาสระบายความรู้สึก ระบายปัญหาได้แสดงความคิดเห็นได้รับทราบปัญหาของผู้อื่นจึงทำให้แต่ละคนเข้าใจปัญหา ยอมรับปัญหา และกล้าเผชิญกับปัญหา การพิจารณาสาเหตุของปัญหาทำให้บุคคลได้สำรวจตนเองซึ่งก่อให้เกิดความเข้าใจตนเองมากยิ่งขึ้น การแสดงความรู้สึกและความคิดเห็นของสมาชิกแต่ละคนทำให้สมาชิกคนอื่น ๆ เกิดความคิดและเห็นวิธีการแก้ปัญหาหรือการปรับปรุงตนเอง

วัชรวิ ททรัพย์มี (2521:111) กล่าวว่า การปรึกษาเชิงจิตวิทยาทางอาชีพแบบกลุ่ม เป็นกระบวนการที่บุคคลซึ่งมีความต้องการตรงกันที่จะวางโครงการประกอบอาชีพ ต้องการที่จะแก้ไข ปัญหาหรือพัฒนาตนเองด้านอาชีพมาปรึกษาหารือซึ่งกันและกันเป็นกลุ่มโดยมีผู้ให้การปรึกษาร่วมอยู่ ด้วยสมาชิกในกลุ่มจะมีโอกาสได้แสดงออกเกี่ยวกับความรู้สึกและความคิดเห็นของแต่ละคน เป็นการ ได้ระบายความรู้สึกขัดแย้งในจิตใจ ได้สำรวจตนเองเพื่อให้เข้าใจตนเองยิ่งขึ้นได้ฝึกการยอมรับ ตนเองกล้าที่จะเผชิญปัญหาและใช้ความคิดในการวางโครงการอนาคต ในการแก้ปัญหาหรือในการ ปรับปรุงตนเอง อีกทั้งได้รับฟังความรู้สึก ความคิดเห็นของผู้อื่นและได้ตระหนักว่าผู้อื่นก็มีความรู้สึก ขัดแย้งหรือต้องการวางโครงการอนาคต ไม่ใช่เขาคนเดียวที่มีปัญหาหรือมีสิ่งที่จะต้องตัดสินใจ

ทอลเบิร์ต (Tolbert, 1974 อ้างถึงใน พรหมฉาย ททรัพย์ประภา , 2531: 117) ได้ กล่าวถึง การปรึกษาเชิงจิตวิทยาทางอาชีพแบบกลุ่มว่า ลักษณะของกระบวนการคือบรรยากาศที่ เป็นกันเองซึ่งกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วม การแสดงออกของอารมณ์ และการทดสอบบทบาททาง ด้านการศึกษาและอาชีพ ตลอดจนการใช้ข้อสนเทศชนิดต่าง ๆ ช่วยในการตัดสินใจง่ายขึ้น ซึ่งเป็นประโยชน์อย่างมากต่อความต้องการพัฒนาอาชีพ ที่ได้ช่วยให้สมาชิกกลุ่มสามารถเข้าใจ สถานการณ์ปัจจุบันและการตัดสินใจที่ เขาจะต้องเผชิญในอนาคต

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การปรึกษาเชิงจิตวิทยาทางอาชีพแบบกลุ่ม หมายถึง กระบวนการ ช่วยเหลือบุคคลที่มีความต้องการพัฒนาตนเอง วางแผนเพื่อประกอบอาชีพหรือแก้ไขปัญหาด้าน อาชีพ โดยสมาชิกมาปรึกษาหารือกันเป็นกลุ่มและมีผู้ให้การปรึกษาทำหน้าที่เอื้ออำนวยให้สมาชิกใน กลุ่มมีปฏิสัมพันธ์กันในการแสดงความรู้สึก ความคิด แลกเปลี่ยนประสบการณ์ ให้กำลังใจและช่วย เหลือกัน ในอันที่จะเข้าใจและยอมรับตนเอง เข้าใจโลกของงานและสิ่งแวดล้อมอย่างแท้จริง ซึ่งจะ ทาให้สามารถตัดสินใจหรือแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จุดประสงค์ของการปรึกษาเชิงจิตวิทยาทางอาชีพแบบกลุ่ม (วัชรวิ ททรัพย์มี, 2521:111)

การปรึกษาเชิงจิตวิทยาทางอาชีพแบบกลุ่มประกอบด้วยจุดประสงค์ 4 ประการคือ

1. เพื่อให้เข้าใจตนเองดีขึ้น ทั้งความถนัด ความสนใจ ความสามารถ ค่านิยม และ ความต้องการ ตลอดจนรู้จักการแสวงหาข้อมูลทางอาชีพ
2. เพื่อให้มีพัฒนาการด้านอาชีพที่สมวัย
3. เพื่อเปิดโอกาสให้สมาชิกในกลุ่มได้แสวงหาจุดมุ่งหมายในชีวิต ได้สำรวจตนเอง

ได้รับฟังความคิดเห็นที่ผู้อื่นมีต่อตนเอง เพื่อให้เกิดความคิดเห็นในการวางแผนโครงการเลือกอาชีพ กว้างขวางขึ้น

4. เพื่อวางแผนโครงการด้านอาชีพ หรือตัดสินใจเลือกอาชีพ

องค์ประกอบของการให้การปรึกษาด้านอาชีพเป็นกลุ่ม (Tolbert, 1974: 179-188; วัชรวิ, 2521: 111-112) มีองค์ประกอบ ดังต่อไปนี้

1. จุดมุ่งหมาย (Goal) กำหนดจุดมุ่งหมายไว้อย่างแน่นอน และจะต้องเป็นที่รับทราบกัน อย่างทั่วถึงในหมู่สมาชิกของกลุ่ม

2. กระบวนการ (Process) เน้นสิ่งต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

2.1 การเปิดโอกาสให้สมาชิกได้สำรวจความรู้สึกทัศนคติและค่านิยมของตนเอง กล่าวเผชิญปัญหา ยอมรับความจริง ซึ่งจะทำได้ก็ต่อเมื่อกลุ่มมีบรรยากาศที่อบอุ่นเป็นมิตรมีความ ศรัทธาและเข้าใจซึ่งกันและกัน

2.2 การสนับสนุนให้สมาชิกแต่ละคนมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน โดยเน้นที่การให้ข้อมูล ย้อนกลับและการยอมรับฟังข้อคิดเห็นจากสมาชิกอื่น ๆ เกี่ยวกับการวางแผนและการกำหนด เป้าหมายทางอาชีพ

2.3 ให้สมาชิกได้พิจารณาข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนโครงการประกอบ อาชีพหรือปัญหาด้านอาชีพของสมาชิกแต่ละคน

2.4 สนับสนุนให้สมาชิกได้พิจารณาข้อมูลทางอาชีพ การศึกษาแหล่งฝึกอบรม

2.5 การฝึกทักษะการตัดสินใจ

3. การรักษาความลับ (Confidentiality) สมาชิกต้องรักษาความลับเกี่ยวกับ เรื่องราวที่อภิปรายกันในกลุ่มและไม่บังคับสมาชิกเปิดเผยข้อมูลของตน แต่สมาชิกมีสิทธิจะเปิดเผย ความรู้สึกนึกคิดและข้อมูลต่าง ๆ แก่กลุ่มได้ตามขอบเขตที่เขายินดีจะเปิดเผย

4. สมาชิก (Membership) การเลือกสมาชิกให้เข้ามาอยู่ในกลุ่มการปรึกษาเชิง จิตวิทยานั้น ไม่ควรบังคับสมาชิกให้เข้ากลุ่ม อาจใช้การสัมภาษณ์หรือแบบสำรวจปัญหาหรือรวบรวม จากนักเรียนที่มาขอการปรึกษา โดยบอกให้สมาชิกทราบถึงวัตถุประสงค์ของการเข้ากลุ่มซึ่งจะเป็น ประโยชน์ต่อสมาชิก และให้สมาชิกทราบว่า กลุ่มคาดหวังว่าเขาจะเคารพในสิทธิของคนอื่น ๆ และใช้สถานการณ์กลุ่มไปในทางที่เป็นประโยชน์ เมื่อสมาชิกทราบ เขาก็จะตัดสินใจเข้าร่วม

กลุ่มด้วยตนเอง สำหรับจำนวนสมาชิกกลุ่มไม่มีจำนวนแน่นอนที่จะตัดสินว่าจะก่อให้เกิดผลสมบูรณ์ที่สุดในกระบวนการการศึกษาเชิงจิตวิทยาแบบกลุ่ม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์และรูปแบบของกลุ่ม โดยทั่วไปแล้วกลุ่มจะประกอบด้วยสมาชิก 8 - 12 คน เพื่อสามารถมีปฏิสัมพันธ์กันได้อย่างทั่วถึง (Mahler, 1969 cited by Trotzer, 1977: 186)

บทบาทและหน้าที่ของสมาชิกกลุ่ม มีดังนี้

- 4.1 แลกเปลี่ยนความรู้สึกรู้สึกและความคิดเห็นต่อกลุ่ม
- 4.2 มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมและให้ข้อมูลแก่กลุ่ม
- 4.3 มีความรับผิดชอบต่อกัน รู้จักฟัง สรุปลงความและสานประโยชน์ต่อกัน
- 4.4 รักษาความลับเกี่ยวกับเรื่องราวที่อภิปรายกันในกลุ่ม

5. ผู้นำกลุ่ม (The leader) เป็นผู้ที่มีความรู้ในเรื่องการศึกษาเชิงจิตวิทยาแบบกลุ่มและข้อมูลเกี่ยวกับอาชีพ โดยผู้นำกลุ่มมีหน้าที่และบทบาทดังนี้

- 5.1 สร้างบรรยากาศที่ก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ (Interaction) ระหว่างสมาชิกในกลุ่มและให้สมาชิกแต่ละคนได้สำรวจตนเองในด้านต่าง ๆ
- 5.2 เสนอข้อมูลทางอาชีพที่สมาชิกต้องการ
- 5.3 ช่วยให้ผู้สมาชิกได้เรียนรู้ขั้นตอนของการตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพ

6. ระยะเวลาในการเข้ากลุ่ม (Scheduling) ในการกำหนดระยะเวลาและความถี่ของการเข้าร่วมกลุ่มนั้น ทรอตเซอร์ (Trotzer, 1977: 186-187) กล่าวว่า โดยทั่วไปจะใช้เวลาประมาณ 1 1/2 ชั่วโมง - 2 ชั่วโมง สำหรับความถี่ของการเข้ากลุ่มอย่างน้อยที่สุดควรพบกันสัปดาห์ละ 1 ครั้ง จำนวนครั้งที่ใช้ในการเข้ากลุ่มขึ้นอยู่กับเป้าหมายและธรรมชาติของกลุ่ม แต่อย่างน้อยที่สุดควรประชุมกลุ่มไม่ต่ำกว่า 8 ครั้ง เชิร์ตเซอร์และสโตน (Shertzer and Stone, 1968: 458) กล่าวว่า ระยะเวลาที่เหมาะสมที่สุดสำหรับวัยรุ่นคือ 1 ชั่วโมง - 1 1/2 ชั่วโมง และควรมีการประชุมกลุ่มสัปดาห์ละ 2 ครั้ง

ลักษณะสำคัญของการให้คำปรึกษาด้านอาชีพแบบกลุ่ม

แฮนเซน และเครเมอร์ (Hansen and Cramer, 1971 อ้างถึงใน สานาว์ ขจรศิลป์, 2529 : 109) ได้ให้ทัศนะถึงลักษณะของกลุ่มที่มีประโยชน์ต่อการให้คำปรึกษาด้านอาชีพ ว่าควรมีลักษณะที่สำคัญอย่างน้อย 6 ประการคือ

1. สมาชิกของกลุ่มต้องมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน คือ ทุกคนต้องรับฟังความคิดเห็นและแสดงความคิดเห็น
2. สมาชิกของกลุ่มต้องร่วมกันกำหนดเป้าหมาย เป้าหมายดังกล่าวอาจเกิดจากการที่สมาชิกของกลุ่มร่วมกันคิดขึ้น หรืออาจกำหนดโดยบุคคลภายนอกและได้รับการยอมรับจากสมาชิก
3. กลุ่มจะต้องกำหนดแนวทางและข้อจำกัดสำหรับกิจกรรมของกลุ่ม
4. กลุ่มจะต้องกำหนดหน้าที่และบทบาทของกลุ่ม และของสมาชิกแต่ละคนในกลุ่ม
5. สมาชิกของกลุ่มจะต้องช่วยกันสร้างความรู้สึกร่วมกันซึ่งกันและกัน
6. กลุ่มจะต้องทำให้เกิดความพึงพอใจให้แก่สมาชิกของกลุ่มแต่ละคน

กระบวนการปรึกษาเชิงจิตวิทยาทางอาชีพแบบกลุ่ม

ไคร์ส (Crites, 1981 cited by Gysber and Moore, 1987:6) กล่าวว่ากระบวนการปรึกษาเชิงจิตวิทยาทางอาชีพ ประกอบด้วย การวินิจฉัยปัญหา การทำให้เกิดความกระจ่าง การระบุถึงสาเหตุของปัญหาและการแก้ปัญหาและได้ให้ข้อคิดว่าการกำหนดทางเลือกเกี่ยวกับอาชีพ การให้ความรู้ในทักษะการตัดสินใจ และส่งเสริมให้มีการจัดการอย่างเป็นระบบ เพื่อนำไปสู่การตัดสินใจหรือแก้ไขปัญหา เป็นสิ่งที่พบเห็นเสมอ ในเป้าหมายของการปรึกษาเชิงจิตวิทยาทางอาชีพ การที่จะบรรลุเป้าหมายได้นั้นก็โดยการใช้เทคนิคการสัมภาษณ์ การตีความจากแบบทดสอบ และการให้ข้อมูลทางอาชีพซึ่งเป็นวิธีการทั่ว ๆ ไป ในกระบวนการปรึกษาเชิงจิตวิทยา

คินเนียร์และคลัมโบลท์ซ (Kinnier and Krumboltz, 1984 cited by Gysber and Moore, 1987:6) ได้เน้นถึงขั้นตอนพื้นฐาน 3 ขั้นตอนของกระบวนการปรึกษาเชิงจิตวิทยาทางอาชีพแบบกลุ่มว่าประกอบด้วย ขั้นตอนประเมินการ ขั้นตอนปฏิบัติการ และขั้นตอนประเมินผล ในช่วงของขั้นตอนประเมินการ เป็นช่วงที่ผู้นำกลุ่มและสมาชิกสร้างสัมพันธภาพระหว่างกัน ทำความตกลงเกี่ยวกับการประชุมกลุ่ม และกำหนดเป้าหมายของการให้การศึกษา รวมถึงการสำรวจปัญหาและสำรวจตนเองของสมาชิก ในส่วนของการแก้ไขปัญหา ตามที่สมาชิกต้องการนั้นเป็นขั้นตอนปฏิบัติการ ซึ่งเป็นการวางแผนแก้ปัญหาด้วยวิธีการต่าง ๆ ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมที่ทำให้บรรลุถึงเป้าหมาย โดยสมาชิกร่วมกันหาวิธีการแก้ไข ขั้นตอนประเมินผล เป็นขั้นที่ผู้นำกลุ่มและสมาชิกร่วมกันประเมินถึงความสำเร็จในการแก้ปัญหา เกี่ยวกับลักษณะของกระบวนการปรึกษาเชิงจิตวิทยาทางอาชีพแบบกลุ่มนั้นมีหลายแบบแต่โดยหลักการทั่วไปแล้ว เป็นการนำหลักการของการปรึกษาเชิงจิตวิทยาแบบกลุ่ม และ

แนวคิดเกี่ยวกับการตัดสินใจทางอาชีพมารวมกัน โดยมีขั้นตอนของกระบวนการของการปรึกษาเชิงจิตวิทยาทางอาชีพแบบกลุ่มเช่นเดียวกันกับขั้นตอนของกระบวนการกลุ่ม (Tolbert 1974:199 ; สานาว์ ขจรศิลป์, 2529:110) ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้ขั้นตอนในการปรึกษาเชิงจิตวิทยาทางอาชีพแบบกลุ่มของบุชเชอร์ท เป็นแนวทางในการทำให้การปรึกษาเชิงจิตวิทยาทางอาชีพแบบกลุ่ม

ขั้นตอนในการปรึกษาเชิงจิตวิทยาทางอาชีพแบบกลุ่ม

บุชเชอร์ท (Butcher, 1982 : 206-208) ได้กล่าวถึงขั้นตอนในการปรึกษาเชิงจิตวิทยาทางอาชีพแบบกลุ่มไว้ดังนี้

ขั้นการสำรวจ (Exploration Stage) เป็นระยะของการส่งเสริมให้บุคคลรู้จักตนเองเพิ่มขึ้นสร้างความไว้วางใจ ให้กำลังใจสมาชิกโดยการสร้างความเป็นกันเองและให้ข้อมูลย้อนกลับโดยมีเป้าหมายเพื่อยกระดับสถานะที่เป็นอุปสรรคด้านจิตใจ และการแสดงความคิดเห็นโดยให้เกิดการตระหนักรู้ในตนเอง ส่งเสริมให้บุคคลรู้จักตนเองโดยวิธีการสำรวจ และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับความสนใจ ทักษะและความสามารถโดยการทดสอบประเมินผลการเปิดเผยตนเองและการให้ข้อมูลย้อนกลับด้วยการใช้แบบทดสอบความสนใจ และความถนัด การสนับสนุนให้ฝึกคิด การให้แสดงออกโดยการพูด การใช้ตัวแบบและการเสริมแรงส่งเสริมให้มีการให้ข้อมูลย้อนกลับต่อกัน

ขั้นการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง (Transistion Stage) เป็นระยะของการส่งเสริมให้บุคคลประเมินตนเองอย่างถูกต้องและเป็นจริงโดยการประสานความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับตนเองและโลกของงาน โดยมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมทักษะการสื่อสารระหว่างบุคคลและสนับสนุนให้สมาชิกร่วมมือกันหาวิธีแก้ปัญหาทางอาชีพ ให้สมาชิกใช้ความรู้เกี่ยวกับตนเองต่อสถานการณ์ต่าง ๆ การจำแนกความสัมพันธ์ระหว่างค่านิยมส่วนตัวและค่านิยมของสังคม ให้สมาชิกแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับค่านิยมและสิ่งที่มีความหมายของแต่ละบุคคล มีการประเมินความพึงพอใจและข้อมูลย้อนกลับจากการสื่อสารแต่ละอย่างของสมาชิกด้วยการใช้แบบฝึกหัดการเสริมสร้างค่านิยม บทบาทสมมุติการชี้ให้เห็นถึงความขัดแย้งในใจ การฝึกพฤติกรรมกล้าแสดงออกและการจัดข้อขัดแย้งภายในใจ

ขั้นดำเนินการ (Action stage) เป็นระยะการส่งเสริมให้สมาชิกกลุ่มร่วมมือและช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการตั้งเป้าหมายทางอาชีพที่เหมาะสม โดยมีเป้าหมายเพื่อนำการตระหนักในตนเองและทักษะการสื่อสารระหว่างบุคคลมาใช้ในการวางแผนและตัดสินใจในอาชีพนั้นถึงความ

รับผิดชอบส่วนบุคคลในการนำความรู้เกี่ยวกับตนเองมาสัมพันธ์กับโอกาสการทำงานและการยุ่งเกี่ยวกับสังคม ให้สมาชิกร่วมมือช่วยเหลือกันตั้งเป้าหมายการสำรวจและแลกเปลี่ยนข้อมูลทางอาชีพต่อกัน กำหนดเป้าหมายและจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมทางอาชีพในระยะสั้น

จากขั้นตอนการปรึกษาเชิงจิตวิทยาทางอาชีพแบบกลุ่ม กล่าวได้ว่า เมื่อระยะเริ่มแรกของกลุ่มผู้นำกลุ่มจะต้องอาศัยสัมพันธภาพเป็นสื่อกลางในการที่จะนำกลุ่มไปสู่เป้าหมาย โดยอาศัยเทคนิคต่าง ๆ เพื่อให้สมาชิกกลุ่มได้มีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เกิดการยอมรับและเข้าใจตนเองและผู้อื่น ทั้งในเรื่องส่วนตัวและโลกของงาน มีความรับผิดชอบร่วมกันสามารถแสดงความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนประสบการณ์การวางโครงการอาชีพมีความไว้วางใจ และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ไฮท์ (Haig, 1981: 3882-A) ได้ศึกษาผลของโปรแกรมการปรึกษาเชิงจิตวิทยาทางอาชีพแบบกลุ่ม (group career counseling program) ที่มีต่อภาวะทางอาชีพของนักเรียนระดับชั้นมัธยมปลาย กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนระดับ 12 จำนวน 159 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลองจำนวน 85 คน และกลุ่มควบคุม 74 คน โดยกลุ่มทดลองเข้าร่วมในโปรแกรมการปรึกษาเชิงจิตวิทยาทางอาชีพซึ่งมีกิจกรรมกลุ่มที่ประกอบด้วย การรู้จักตนเอง การค้นหาประสบการณ์จากสิ่งแวดล้อม โดยกลุ่มจะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เพื่อนำไปสู่การวางแผนทางอาชีพ โดยใช้เวลา 6 สัปดาห์ ส่วนกลุ่มควบคุมไม่ได้เข้าร่วมโปรแกรม ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองที่เข้าร่วมโปรแกรมการปรึกษาเชิงจิตวิทยาทางอาชีพแบบกลุ่มมีคะแนนภาวะทางอาชีพด้านทัศนคติสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญ แต่คะแนนภาวะทางอาชีพด้านความสามารถของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมไม่แตกต่างกัน

มอนเตอูร์โร (Montemurro, 1980: 4414-A) ได้ศึกษาผลของการปรึกษาเชิงจิตวิทยาทางอาชีพแบบกลุ่มและการให้ข้อเสนอแนะทางอาชีพ โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนมัธยมศึกษาที่ออกจากโรงเรียนกลางคืนจำนวน 30 คน แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ๆ ละ 10 คน กลุ่มทดลองที่ 1 ได้รับการปรึกษาเชิงจิตวิทยาทางอาชีพแบบกลุ่ม กลุ่มทดลองที่ 2 ได้รับข้อเสนอแนะทางอาชีพ ส่วนกลุ่มที่ 3 เป็นกลุ่มควบคุมไม่ได้รับอะไรเลย การทดลองใช้เวลา 10 ครั้ง ผลปรากฏว่า มีความแตกต่างของคะแนนภาวะของทัศนคติในการเลือกอาชีพ และคะแนนภาวะของความสามารถ

ในการเลือกอาชีพระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ทาเวรา (Taveira, 1987: 17261) ได้ศึกษาโปรแกรมการศึกษาเชิงจิตวิทยาทางอาชีพแบบกลุ่ม (group career counseling program) สำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในประเทศบราซิล โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อเพิ่มภูมิตะทางอาชีพของนักเรียนโดยใช้เวลาพบกันสัปดาห์ละครั้ง ครั้งละ 2 ชั่วโมง จำนวน 10 สัปดาห์ ผลการวิจัยพบว่า โปรแกรมการศึกษาเชิงจิตวิทยาทางอาชีพแบบกลุ่มที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นสามารถเพิ่มภูมิตะทางอาชีพของนักเรียนในกลุ่มทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

สมศักดิ์ สีตากลุทธิ์ (2532) ได้ศึกษาเปรียบเทียบผลของการศึกษาเชิงจิตวิทยาทางอาชีพแบบกลุ่มกับโปรแกรมการศึกษาทางอาชีพด้วยตนเองต่อภูมิตะทางอาชีพ ของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 24 คน โดยแบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 2 กลุ่ม กลุ่มควบคุม 1 กลุ่ม กลุ่มละ 8 คน โดยที่กลุ่มทดลองที่ 1 เข้ารับการการศึกษาเชิงจิตวิทยาทางอาชีพแบบกลุ่มสัปดาห์ละ 2 ครั้ง ครั้งละ 1 ชั่วโมง รวม 12 ครั้ง กลุ่มทดลองกลุ่มที่ 2 ได้รับโปรแกรมการศึกษาทางอาชีพด้วยตนเอง โดยมีครูแนะแนวเป็นผู้ให้โปรแกรม และมีระยะเวลาเท่ากับกลุ่มทดลองที่ 1 สำหรับกลุ่มควบคุม ไม่ได้รับการช่วยเหลือใด ๆ ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มทดลองที่เข้ารับการการศึกษาเชิงจิตวิทยาทางอาชีพแบบกลุ่มมีคะแนนภูมิตะทางอาชีพสูงกว่ากลุ่มทดลองที่ศึกษาโปรแกรมทางอาชีพด้วยตนเองและสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และพบว่ากลุ่มทดลองที่ศึกษาโปรแกรมทางอาชีพด้วยตนเอง มีคะแนนภูมิตะทางอาชีพสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

เคอร์รี่ (Currie, 1974: 7119-A) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการตระหนักรู้ในอาชีพ พัฒนาการด้านอาชีพและการตอบสนองต่ออาชีพของวัยรุ่นที่มีเชื้อชาติ การศึกษาและภูมิหลังทางเศรษฐกิจที่ต่างกัน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ Vocational Awareness Index (VAI) Attitude Scale of the vocational Development Inventory ซึ่งสร้างโดย Crites ในปี 1965, Inventory of Occupational preference (IOP) สร้างโดย Salomone ปี 1972 และ Vocational Preference Inventory (VPI) ซึ่งสร้างโดย Holland ปี 1965 กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยประกอบด้วยวัยรุ่นที่มีอายุระหว่าง 14-21 ปี มี 5 กลุ่มคือ (1) วัยรุ่นจากชนชั้นต่ำ 138 คน ชนชั้นกลาง 232 คน (2) วัยรุ่นในโรงเรียน 340 คน นอกโรงเรียน 30 คน 3. วัยรุ่นที่อยู่ในเมือง 202 คน นอกเมือง 86 คนชนบท 82 คน 4. วัยรุ่นที่ไม่ใช่สีขาว 243 คน 5. วัยรุ่นชาย 177 คน หญิง 193 คน ผลการวิจัยพบว่า

1. วัยรุ่นที่มาจากชนชั้นกลาง มีพัฒนาการทางอาชีพและการตระหนักรู้ในอาชีพสูงกว่าวัยรุ่นที่มาจากชนชั้นต่ำ
2. วัยรุ่นที่อยู่ในโรงเรียนมีพัฒนาการทางอาชีพสูงกว่าวัยรุ่นที่อยู่นอกโรงเรียน
3. วัยรุ่นที่อยู่ในชนบทจะมีการตระหนักรู้ในเรื่องอาชีพมากกว่าวัยรุ่นที่อยู่ในเมือง
4. วัยรุ่นที่อยู่นอกเมืองและชนบท มีพัฒนาการทางอาชีพสูงกว่าวัยรุ่นที่อยู่ในเมือง
5. วัยรุ่นผิวขาวมีพัฒนาการทางอาชีพสูงกว่าวัยรุ่นที่ไม่ใช่ผิวขาว
6. วัยรุ่นหญิงมีการตระหนักรู้ในอาชีพมากกว่าวัยรุ่นชาย
7. จากแบบสอบ IOP Scale เพศชายมีความสนใจในงานนอกสำนักงาน ส่วนเพศหญิงมีความสนใจในงานบริการสังคม และงานสร้างสรรค์ทางศิลปะ

ซอลเวย์ (Solvey, 1988) ได้ศึกษาผลของโปรแกรมการตระหนักรู้ในอาชีพ ที่มีต่อการตัดสินใจเลือกอาชีพ โดยศึกษาทัศนคติและข้อมูลเกี่ยวกับการเลือกอาชีพ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนระดับ 5 จำนวน 75 คน จากโรงเรียน 3 แห่ง คือ โรงเรียนในเมือง โรงเรียนชานเมืองและโรงเรียนในชนบท โดยให้นักเรียนตอบแบบสำรวจการตระหนักรู้ในอาชีพก่อนและหลังเข้าโปรแกรมซึ่งใช้เวลา 7 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 2 ครั้ง รวม 14 ครั้ง ผลการวิจัยพบว่ามีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญของคะแนนรวมทั้งหมด และพบว่านักเรียนที่อยู่นอกเมืองมีการเปลี่ยนแปลงของคะแนนสูงขึ้นมากกว่านักเรียนที่อยู่ในเมืองและชานเมือง

งานวิจัยเกี่ยวกับการตระหนักรู้ในอาชีพในเมืองไทยพบว่า สมปอง สุขสฤงคารกิติ (2530) ได้ศึกษาผลของการใช้ชุดแนะแนวอาชีพที่มีต่อความตระหนักรู้ด้านอาชีพของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 60 คน โดยแบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 30 คนและกลุ่มควบคุม 30 คน กลุ่มทดลองได้รับการสอน โดยใช้ชุดการแนะแนวอาชีพ สำหรับกลุ่มควบคุมใช้ชุดการสอนตามปกติใช้เวลาทดลอง 14 ครั้ง ครั้งละ 40 นาที ผลของการทดลองพบว่านักเรียนที่ได้รับการสอนจากชุดแนะแนวอาชีพมีคะแนนความตระหนักรู้ด้านอาชีพสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนตามปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

จากผลการวิจัยทั้งต่างประเทศและในประเทศไทย สรุปได้ว่าการปรึกษาเชิงจิตวิทยาทางอาชีพแบบกลุ่มสามารถช่วยพัฒนาคุณภาพทางอาชีพได้ ส่วนในเรื่องการตระหนักรู้ในอาชีพนั้นได้มีการจัดโปรแกรมต่าง ๆ เพื่อพัฒนาการตระหนักรู้ในอาชีพให้กับนักเรียน ซึ่งในประเทศไทยนี้เท่าที่พบมีผู้ศึกษาวิจัยโดยใช้ชุดแนะแนวทางอาชีพต่อความตระหนักรู้ในอาชีพเพียงเรื่องเดียว และ

ยังไม่มีผู้ใดศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาเชิงจิตวิทยาทางอาชีพแบบกลุ่ม ที่มีต่อการตระหนักรู้ในอาชีพเลย ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความประสงค์ที่จะศึกษาผลของการศึกษาเชิงจิตวิทยาทางอาชีพแบบกลุ่มที่มีต่อการพัฒนาการตระหนักรู้ในอาชีพของนักเรียนโดยเปรียบเทียบผลกับนักเรียนที่ไม่เข้าร่วมการศึกษาเชิงจิตวิทยาทางอาชีพแบบกลุ่ม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาผลของการศึกษาเชิงจิตวิทยาทางอาชีพแบบกลุ่มต่อการตระหนักรู้ในอาชีพของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนโพธิ์โพธิ์งามวิทยาคม

สมมติฐานการวิจัย

1. นักเรียนกลุ่มที่ได้รับการศึกษาเชิงจิตวิทยาทางอาชีพแบบกลุ่ม จะมีคะแนนการตระหนักรู้ในอาชีพเพิ่มขึ้น
2. นักเรียนกลุ่มที่ได้รับการศึกษาเชิงจิตวิทยาทางอาชีพแบบกลุ่ม จะมีคะแนนการตระหนักรู้ในอาชีพสูงกว่านักเรียนในกลุ่มควบคุม

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษาเชิงจิตวิทยาทางอาชีพแบบกลุ่มเพื่อพัฒนาการตระหนักรู้ในอาชีพ หมายถึง กระบวนการช่วยเหลือนักเรียนเป็นกลุ่มเพื่อให้มีการพัฒนาการตระหนักรู้ในอาชีพ โดยผู้ให้การศึกษาคือผู้นำกลุ่ม ทำหน้าที่เอื้ออำนวยให้สมาชิกในกลุ่มได้สำรวจตนเองแลกเปลี่ยนประสบการณ์ด้านอาชีพซึ่งกันและกัน ได้พิจารณาอนาคตเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ โดยดำเนินการตามกระบวนการการศึกษาเชิงจิตวิทยาทางอาชีพแบบกลุ่ม ซึ่งสมาชิกจะเข้าร่วมกลุ่มสัปดาห์ละ 2 ครั้ง ครั้งละ 1 ชั่วโมง รวม 12 ครั้งเป็นเวลา 6 สัปดาห์

การตระหนักรู้ในอาชีพ หมายถึง การรับรู้ของตนเองที่เกี่ยวข้องกับโลกของงาน ซึ่งในงานวิจัยนี้จะเป็นการตระหนักรู้ที่เกี่ยวข้องกับตนเองและเรื่องราวของอาชีพ 6 ด้าน คือ

1. การตระหนักรู้ถึงความสำคัญของอาชีพที่มีผลต่อเศรษฐกิจและการดำเนินชีวิตของตน
2. การตระหนักรู้เกี่ยวกับอาชีพจากบุคคลในครอบครัว
3. การตระหนักรู้เกี่ยวกับอาชีพในชุมชนของตนเอง
4. การตระหนักรู้ถึงความสัมพันธ์ของการศึกษาของตนกับอาชีพ
5. การตระหนักรู้ถึงความสัมพันธ์ของอาชีพที่เหมาะสมกับเพศของตน
6. การตระหนักรู้ถึงบุคลิกภาพและสภาพร่างกายของตนเองที่เหมาะสมกับอาชีพ

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีขอบเขตการวิจัย ดังนี้

1. ประชากร หมายถึง นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนโพธิ์โพธิ์ทรงงามวิทยาคม อ.โพทะเล จ.พิจิตร ปีการศึกษา 2536 จำนวน 129 คน
2. กลุ่มตัวอย่าง หมายถึง นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนโพธิ์โพธิ์ทรงงามวิทยาคม อ.โพทะเล จ.พิจิตร ปีการศึกษา 2536 ที่สมัครใจเข้ารับการปรึกษาเชิงจิตวิทยาทางอาชีพแบบกลุ่ม จำนวน 20 คน โดยสุ่มแบบมีจุดมุ่งหมายจากกลุ่มประชากรเป็นกลุ่มทดลอง 1 กลุ่ม และกลุ่มควบคุม 1 กลุ่มกลุ่มละ 10 คน โดยแต่ละกลุ่มมีนักเรียนชาย 5 คน นักเรียนหญิง 5 คน
3. กลุ่มทดลอง หมายถึง กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 10 คน ที่ได้รับการปรึกษาเชิงจิตวิทยาทางอาชีพแบบกลุ่มสัปดาห์ละ 2 ครั้ง ครั้งละ 1 ชั่วโมง จำนวน 12 ครั้ง
4. กลุ่มควบคุม หมายถึง กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 10 คน ที่ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมใดๆ ทั้งสิ้น
5. ตัวแปรที่ศึกษา ได้แก่
 - 5.1 ตัวแปรอิสระคือ การปรึกษาเชิงจิตวิทยาทางอาชีพแบบกลุ่ม
 - 5.2 ตัวแปรตามคือ คะแนนที่ได้จากแบบสำรวจการตระหนักรู้ในอาชีพของนักเรียน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อให้ทราบถึงผลของการปรึกษาเชิงจิตวิทยาทางอาชีพแบบกลุ่มต่อการตระหนักรู้ในอาชีพของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1
2. เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาวิจัย เกี่ยวกับการปรึกษาเชิงจิตวิทยาทางอาชีพแบบกลุ่มในด้านอื่น ๆ ต่อไป
3. เพื่อเป็นแนวทางในการจัดบริการแนะแนวทางอาชีพ โดยใช้การปรึกษาเชิงจิตวิทยาทางอาชีพแบบกลุ่ม เพื่อเพิ่มการตระหนักรู้ในอาชีพให้กับนักเรียน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย